

Historie Literárního archivu PNP od dob Národního muzea až do současnosti

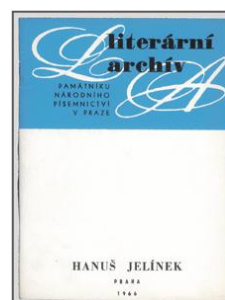
Kořeny dnešního Literárního archivu Památníku národního písemnictví (LA PNP) sahají hluboko do 19. století, fakticky až k roku 1818, kdy bylo založeno Národní muzeum.

I. Zrod LA PNP – éra Národního muzea

Úkolem muzea bylo podle programového prohlášení mj. shromažďovat vše, „což k národní literatuře a k národní produkci náleží...“ První doložený přírůstek tohoto druhu do sbírek muzea se sice datuje už k roku 1822, skutečným mezníkem v jeho nejranější akviziční činnosti se však stalo až převzetí pozůstalosti J. Dobrovského v letech 1829–1830. Poté následovaly většinou pozůstalosti osob spjatých s činností muzea (K. Šternberk, V. Hanka aj.). Rukopisné sbírky tvořící tehdy součást muzejní knihovny se přitom rozšiřovaly nahodile a většinou díky darům či odkazům. Jednu z nečetných výjimek představoval nákup významné pozůstalosti P. J. Šafaříka roku 1864. Do počátku první světové války byly postupně získány dokumenty vztahující se k osobám, jež stály na počátku české vědy (např. J. E. Purkyně, F. Palacký, W. W. Tomek) nebo které byly důležité pro vývoj české literatury (F. L. Čelakovský, J. Kolár, K. J. Erben, části fondů K. H. Máchy, B. Němcové, K. Havlíčka Borovského, J. Nerudy aj.).

Písemnosti nebyly v průběhu 19. století systematicky zpracovávány, pouze malá část byla zkatalogizována a od roku 1898 se začaly vést přírůstkové seznamy. Ke kompletní katalogizaci a třídění podle tehdejší metodiky – na literární pozůstalosti (bez korespondence), abecedně řazenou korespondenci a písemné památky (rukopisy a osobní doklady osobností, jejichž pozůstalost muzeum jinak nevladnilo) – došlo až mezi lety 1915–1923. Z hlediska dějin instituce představoval významný mezník 1. únor 1924, kdy se literární archiv stal samostatným pododdělením knihovny Národního muzea. Již o rok dříve byl správou rukopisných sbírek pověřen Josef Volf, jenž spolu se svým nástupcem Miloslavem Novotným začal archiv systematicky koncipovat jako sbírku pozůstalostí a písemností významných postav působících především v oblasti české kultury, kterou doplňovaly archivy předních nakladatelství, redakcí a spolků. Do konce čtyřicátých let tak byly sbírky literárního archivu rozšířeny o pozůstalost J. Arbesa, korespondence J. S. Machara a J. Vrchlického, redakční archiv Ottova nakladatelství, sbírku Emanuela Lešehrada (tzv. Lešehradeum) aj. Na sklonku třicátých let již archiv spravoval 1 250 000 jednotek, což znamenalo významný nárůst oproti roku 1923 (tehdy bylo evidováno pouhých 76 308 jednotek). K narušení tohoto trendu ovšem došlo za okupace, kdy se pozornost zaměřila především na ochranu sbírek.

V poválečném období a v 50. letech došlo k novému zesílení akviziční činnosti. Získán byl např. rodinný archiv Fričů, osobní fondy K. Teigehe, bratří Mrštíků či rukopisná sbírka Karáskovy galerie. Od roku 1958 začaly být fondy zpřístupňovány prostřednictvím tištěných soupisů, ve *Sborníku Národního muzea* pak byly formou edic publikovány vlastní archivní prameny. Na tuto činnost později, po

zásadních organizačních změnách, navázal sborník *Literární archiv* (1966), který představuje dodnes hlavní periodikum zprostředkovávající materiály z archivních sbírek.

V souvislosti s intenzivní akviziční činností musel být po válce řešen kritický nedostatek místa pro uložení sbírek. Literární archiv byl proto v červenci 1953 z hlavní budovy Národního muzea přestěhován do zabaveného Strahovského kláštera, byl tak umístěn do jednoho areálu společně s dalšími příbuznými institucemi, Památkem národního písemnictví (PNP) a Ústavem pro českou literaturu Československé akademie věd. Dne 1. ledna 1964 pak došlo k připojení Literárního archivu Národního muzea (od roku 1962 fungujícím již jako samostatné oddělení) k Památku národního písemnictví.

II. Založení Památníku národního písemnictví a první desetiletí existence

Památník národního písemnictví jako nově založené české muzeum literatury byl s prostorami Strahovského kláštera svázán od počátku své existence. Jeho první stálá expozice zde byla otevřena dne 8. května 1953. Památník národního písemnictví zpočátku v jediném odborném

dokumentačním oddělení shromažďoval především materiály, jež

souvisely s touto expozicí, soustavně zde byly uchovávány též dokumenty vztahující se k vlastní činnosti. Zároveň však byly přijímány dary do zamýšleného samostatného literárního archivu této instituce. V průběhu let se tak součástí sbírek staly mj. dokumenty z pozůstalosti A. Pražáka, S. Čecha, K. Biebla, z nakladatelských archivů Družstevní práce a J. R. Vilímka, ale také např. fondy literárně činných strahovských premonstrátů. Po připojení Literárního archivu Národního muzea k Památku národního písemnictví došlo ke sloučení sbírek obou institucí, v době převedení archivních sbírek pod správu PNP přitom archiv spravoval necelou čtvrtinu dnešních sbírek LA PNP. Za vedení Jaromíra Loužila pak byla v šedesátých letech dokončena evidence všech fondů v 1. stupni a byl zaveden nový katalogizační systém.

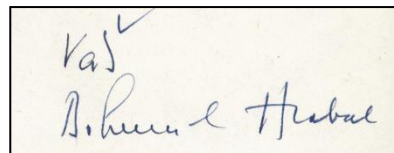

Vzhledem k intenzivní akviziční činnosti se ukázaly být prostory kláštera brzy nedostačujícími, Památník národního písemnictví proto v roce 1969 získal do pronájmu zámek Staré Hrady u Libáně. Po rekonstrukci objektu (1972) zde došlo k vytvoření významného dislokovaného pracoviště archivu, do jehož depozitářů byla postupně umístěna většina fondů LA PNP. Vzápětí proběhla modernizace depozitních prostor na Strahově, čímž byla výrazně zvýšena úložná kapacita rovněž v hlavním sídle instituce.

Státem oficiálně bohatě dotovaná akviziční politika se v 70. a 80. letech promítla do zisku řady významných sbírkových celků. Z rozsáhlých či unikátních souborů je třeba připomenout např. fondy V. Nezvala, T. Novákové, A. Nováka, J. Wericha či dopisy F. Kafky. Kromě fondů spisovatelů oficiálně uznávaných se i díky úsilí pracovníků archivu podařilo získat rovněž soubory písemností autorů zakázaných (Z. Kalista, F. Křelina, V. Černý a další).

III. Literární archiv Památníku národního písemnictví po roce 1990

Po změně režimu v roce 1989 došlo mj. též k dílčí proměně skladby sbírek LA PNP. V roce 1990 proběhla delimitace některých fondů – svým charakterem ne zcela odpovídajících zaměření archivu – do několika dalších institucí. Literární archiv pak na oplátku získal některé fondy nebo jejich části od Archivu Národního muzea a Archivu Československé akademie věd. I přes dramatický pokles prostředků na nové akvizice pokračovalo rozšiřování archivních sbírek. Po roce 1989 byly získány například rozsáhlé archivy Svazu čs. spisovatelů, nakladatelství Československý spisovatel, Melantrich a mnoho osobních fondů či dodatků k nim (I. Blatný, L. Fuks, J. Foglar, B. Hrabal, F. Hrubín, J. Chalupský, Mňačko aj.).

Handwritten signature: "Kaš" with a checkmark above it, and "Bohumil Hrabal" below it.

Z hlediska evidence sbírek a jejich zpřístupňování badatelské veřejnosti došlo k významným změnám na počátku 21. století, kdy byly informace o sbírkách umístěny do celostátní databáze archivních fondů, a proběhl přechod ke zpracování archivního materiálu pomocí výpočetní techniky. Starší archivní pomůcky byly převedeny do specializovaného databázového systému, jenž mj. umožňuje přes internetové rozhraní vyhledávání v záznamech a v rejstřících fondů, což výrazně rozšiřuje dostupnost sbírek. Zatím poslední významnější změna ve způsobu evidence a zpracování materiálu nastala v roce 2013, kdy vešla v platnost Základní pravidla pro zpracování archiválií vydaná odborem archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR.

Od počátku devadesátých let řešil Památník národního písemnictví dlouhotrvající problémy s nedostatkem vhodných prostor. Po navrácení kláštera řádu premonstrátů si instituce pronajala část dříve užívaného areálu, uvolnila však většinu výstavních ploch. Premonstrátům byly rovněž navraceny i některé sbírkové celky, mj. pozůstalosti členů řádu, uložených v LA PNP. V roce 2009 proběhlo stěhování části archiválií ze zámku Staré Hradky, zakoupeného novým majitelem, do depozitáře v Duchcově. Zbylá část materiálu odtud byla vystěhována na počátku roku 2016 do nově adaptovaných a z hlediska moderních požadavků na ochranu archivního materiálu již plně vyhovujících depozitních prostor v Litoměřicích. Do nového depozitáře byly vzápětí přesunuty i sbírky přechodně umístěné v Duchcově.